

Maltézské náměstí 471/1
118 11 Praha 1

Telefon: 257 085 111
Fax: 224 318 155
E-mail: epodatelna@mkcr.cz

Váš dopis značky

Naše značka
MK 24952/2021 OPI

Vyřizuje/linka
Mašková Pavla Mgr. / 220 407 456

V Praze dne: 13.4.2021

Archeologická mapa ČR – Portál amatérských spolupracovníků

dne 31. 3. 2021 jste se na Ministerstvo kultury, odbor Památková inspekce (dále jen „Památková inspekce“), obrátil s podnětem shrnutým do několika otázek k prověření zákonnosti „Portálu amatérských spolupracovníků“ („PAS“) připravovaného ve spolupráci Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., a Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.

1. V dohodách o rozsahu a podmínkách provádění archeologických výzkumů, které uzavírají oprávněné archeologické organizace s AV ČR, je zakotvena povinnost požádat Archeologický ústav AV ČR o stanovisko k provedení výzkumu (nebo jej minimálně konzultovat), který nebyl vyvolán stavební či jinou obdobnou činností. Součástí procesu je i uzavření dohody s vlastníkem nemovitosti, na které se mají archeologické výzkumy provádět. Tato povinnost se vztahuje na výzkumy, při jejichž realizaci může dojít k narušení nemovitých archeologických nálezů nebo vyjmutí movitých archeologických nálezů z místa jejich původního uložení (tedy i za použití detektorů kovů).

Rozpor:

a) PAS nestanovuje způsob, jakým budou Archeologické ústavy AV ČR vydávat stanoviska k provedení výzkumu (který nebyl vyvolán stavební či jinou obdobnou činností, tzn. detektorové prospekce) resp. provedení výzkumu konzultovat s oprávněnou archeologickou organizací.

Portál AM ČR – PAS zavádí pro tuto činnost k užívání pojem a záložku „průzkum“, ve kterém bude třeba vyplnit tzv. „projekt průzkumu“ se základními informacemi o předpokládaném časovém rozsahu, popis projektu, územní rozsah, metodiku a způsob

organizace a výběr nálezů. Díky tomu bude mít Archeologický ústav přehled o těchto typech průzkumů a bude na ně moci v případě nejasností reagovat.

- http://www.archeologickamapa.cz/downloads/vzor_PAS_projekt.docx

Dále musí Památková inspekce konstatovat, že tento dotaz musí být primárně směřován na Akademii věd ČR, neboť Ministerstvo kultury není smluvní stranou výše uvedených dohod.

b) PAS nestanovuje právně relevantní způsob uzavření dohody s vlastníkem nemovitosti, na niž má archeologický výzkum (prospekce detektorem kovů) probíhat, a nestanovuje ani způsob kontroly skutečného uzavření takové dohody.

Uzavření dohody s vlastníkem, správcem nebo uživatelem pozemku je v plné gesci oprávněné organizace, která si bude tento krok ošetřovat stejně, jako to dělala doposud.

Zákon o státní památkové péči nepředepisuje formu této dohody, je však nutno doporučit písemnou formu. V současnosti se v dohodách určují zejména smluvní strany dohody, nemovitost, na niž má být archeologický výzkum proveden, doba, po niž bude archeologický výzkum probíhat a předání zprávy (nebo jiného dokladu) o realizaci archeologického výzkumu. Dále se určují podmínky provádění archeologického výzkumu, například předpokládané použité archeologické metody. Často se v dohodách také objevuje, v jaké lhůtě, jakým způsobem a do jakého stavu bude uvedena nemovitost po skončení archeologického výzkumu – více viz Zákon o státní památkové péči, Zidek Martin, Tupý Michal, Klusoň Jiří, Praha 2019.

2. (Částečně) destruktivní výzkum (který narušuje fyzickou podstatu nemovitého archeologického nálezu, tzn. minimálně mikrovrypy, vpichy, vrty, zjišťovacími sondami, sondami registrujícími nemovitý archeologický nálezu a průzkumem detektory kovů, při němž dochází k vyjímání nálezů) má být prováděn pouze tehdy, je-li to nezbytné z důvodu vyčerpání jiných možností odborného poznání.

Rozpor:

PAS nereflktuje podmínku provádění destruktivního výzkumu (prospekce detektorem kovů) až po vyčerpání jiných možností odborného poznání.

Metoda prospekce detektorem je jednou z možností provádění archeologického výzkumu. Určení, zda využít tuto metodu, je na oprávněné organizaci a jejím archeologovi. Relevantnost využití lze dovodit a zkontrolovat ve vyplněném projektu průzkumu.

3. V Důvodové zprávě k Maltské konvenci se uvádí: "Registrace detektorem je okamžitým impulsem k vykopání předmětu. Nelze obvykle předem rozlišit, jestli předmět představuje významný archeologický nálezu nebo odpad z dvacátého století. Výsledkem je v každém případě porušení terénu a zničení nálezových okolností."

Rozpor:

PAS nestanovuje, jak bude zamezeno zničení nálezových okolností při vykopávání a vyzdvižení předmětu z terénu resp. jak bude zajištěno odborné rozpoznání a vyhodnocení nálezových okolností a vytěžení odpovídajícího rozsahu informací.

V tomto bodě musí především zafungovat odborné zaškolení každého spolupracovníka archeologem oprávněné organizace. Dokumentace nálezové situace má svá základní pravidla, především určení lokalizace, pořízení fotodokumentace, případně popis nálezové situace.

Jakékoli podezření na objevení lokality a nálezu v primárním uložení má být ošetřeno přivoláním archeologa přímo na místo.

4. V Profesionálním etickém kodexu ICOM pro muzea se uvádí: "Každé akvizici předmětu ... musí předcházet úsilí o pečlivé ověření toho, že předmět nebyl získán nezákonně... Muzeum nesmí zařadit do svých sbírek takové předměty, u nichž existuje důvodné podezření, že byly získány za cenu ... nevědeckého ... zničení nebo poškození ... archeologických nalezišť... Rovněž nesmí předmět získat, pokud jeho nález nebyl náležitě ohlášen majiteli či uživateli pozemku..."

Rozpor:

a) PAS nereflektuje způsob, jakým muzea zjistí, jestli předměty nebyly získány zničením nebo poškozením archeologických nalezišť.

Spolupráce amatérských spolupracovníků na archeologickém výzkumu prospekci bude zařazena pod činnost oprávněné organizace se získaným oprávněním dle § 21 odst. 2 zákona o státní památkové péči. Nepředpokládá se proto, že nálezy budou získávány nezákonně.

b) PAS nereflektuje způsob, jak muzeum zajistí ohlášení nálezů majiteli či uživateli pozemku, na němž k nálezům došlo.

Není zcela zřejmé, proč by měl PAS tuto skutečnost reflektovat. Právní vztah mezi oprávněnou organizací a vlastníkem (správcem, uživatelem) dotčené nemovitosti je regulován jinou cestou než prostřednictvím PAS [viz výše odpověď na otázku ad 1 písm. b)].

5. PAS nestanovuje způsob, jakým se určí prostor pro detektorový průzkum, který je "všeobecně a dlouhodobě ohrožen přirozenou degradací terénu a zemědělskou činností" a na němž se jedná o "preventivní záchranu ohrožených movitých památek, vesměs již zbavených svého původního kontextu uložení".

Oprávněná organizace, potažmo její archeolog, by měla mít z povahy věci přehled o lokalitách, kde hrozí přirozená degradace terénu nebo o lokalitách ohrožených zemědělskou činností. Dohoda o spolupráci konkrétně obsahuje bod o vymezení oblasti, kde a kdy bude moci spolupracovník působit.

6. PAS nestanovuje způsob, jakým bude zajištěna KONTROLA dodržování ustanovení "dohody o spolupráci s amatérským spolupracovníkem", konkrétně

- a) že spolupracovník bude provádět terénní průzkumy POUZE na pokyn oprávněné archeologické organizace;*
- b) že spolupracovník bude provádět výzkum VÝHRADNĚ na území a za podmínek stanovených oprávněnou archeologickou organizací;*
- c) že spolupracovník předá oprávněné archeologické organizaci VŠECHNY movité archeologické nálezy získané při průzkumu.*

Určitá skepse nad dodržováním dohodnutých pravidel spolupráce je sice pochopitelná, nicméně každý právní vztah musí být založen a priori na jisté míře nutné důvěry, pokud má spolupráce fungovat a má být oboustranně prospěšná. Kontrolní mechanismy si musí nastavit každá oprávněná organizace přiměřeně svým možnostem, charakteru jednotlivých výzkumů atp. Zde jde totiž primárně o její odpovědnost za provádění archeologického výzkumu, pro který PAS poskytuje základní rámec, odpovědnost za provádění archeologických výzkumů z ní však nesnímá ani ji nepřenáší na jiný subjekt. Pokud nebudou nastavená pravidla

dodržována, jejich porušování může být důvodem pro zahájení řízení o přestupku dle § 35 nebo § 39 zákona o státní památkové péči. Ze strany Archeologického ústavu může přijít reakce v podobě vypovězení dohody nebo i podnětu k odejmutí povolení k provádění archeologických výzkumů podle § 21 odst. 5 téhož zákona.

7. *Iniciativa PAS nereflektuje dění v zahraničí (<https://www.no-detector.info/zpravodajstvi/>) podle něž se jeví snahy o liberalizaci přístupu k detektorářům jako dlouhodobě neúčinné a jsou přijímána spíše restriktivní opatření. Přitom dosavadním jednáním některých aktérů této iniciativy PAS v posledních 30 letech, balancujícím na hraně zákona, během nichž docházelo k neskrývané podpoře detektoringu, nekritické spolupráci s jednotlivými hledači i detektorářskými „družinami“ často se pohybujícími v dosud intaktních terénech a provádějícími divokou exkavaci v málo dotčených územích, se nepodařilo snížit rozsah nelegálního detektoringu. Naopak toto jednání vede k propagaci a adoraci „hledání pokladů“ a kriticky ohrožuje archeologické dědictví.*

Památková inspekce je dlouhodobě toho názoru, že samotná represe není účinný nástroj k řešení problému nelegální detektorové prospekce. V této souvislosti lze odkázat na článek publikovaný ve Zprávách památkové péče - Tupý, Michal; Zídek, Martin: Několik poznámek k právní otázce používání detektorů v oblasti archeologie, in: Zprávy památkové péče, ročník LXXV/2015, č. 6, str. 585-588. Chybí jak lidi pro výkon dozoru a provádění takové represe, tak obecná společenská vůle takovou represí prosadit. Cesta zapojení určitého segmentu detektorářů do oficiálního systému je dobrý směr za předpokladu, že bude vykonávána důsledná kontrola spolupracovníků i oprávněných organizací při prováděných archeologických výzkumech.

Je pak dále otázkou, o jaké odborné prameny je opřeno konstatování o absenci reflexe dění v zahraničí. Je sice nesporné, že používání detektorů kovů vede nesporně k poškozování archeologického dědictví a k dalším navazujícím nelegálním aktivitám. V souvislosti se zahraniční praxí podává velmi aktuální shrnutí např. Róbert Antal ve svém článku „Právna úprava a prax hľadania archeologických nálezov v Česku a na Slovensku“ (in: Správni právo, 8/2020, str. 419 – 433). V tomto článku autor mimo jiné konstatuje následující:

„Ako ukazuje situácia na Slovensku, ani prísnejšia právna úprava sama o sebe výraznejšie úspechy nedosiahne. Latentná povaha detektoristickej činnosti skrátka výrazne sťažuje boj proti nej. Aby za súčasného stavu právnej úpravy došlo k markantnému zlepšeniu situácie, museli by polícia a správne orgány začať k problému pristupovať oveľa aktívnejšie a vykonávať na archeologických náleziskách pravidelný dohľad. Na rad tak prichádza úvaha, ako postupovať v boji s týmto neduhom na poli pamiatkovej starostlivosti. Napriek vyššie uvedenému, prvou možnosťou ostáva sprísnenie právnej úpravy, očakávanie zlepšenia situácie by však bolo u tohto variantu naivné. Napriek tomu sa nájdu odborníci, ktorí v snahe zabrániť strate kultúrnohistorických informácií zastávajú práve tento postup. Druhým variantom by mohlo byť vymedzenie pravidiel, pri ktorých dodržaní, je možné činnosť licencovane vykonávať spolu so sprísnením sankcií za porušenie týchto pravidiel by mohlo sláviť úspech. Dalo by sa hovoriť o prístupe „cukru a biča“, keď spolupracujúci a poctiví, licencovaní detektoristi by mohli svoju záľubu legálne vykonávať (ba dokonca by bolo možné uvažovať aj o užších formách spolupráce s archeologickou obcou), pričom ostatní detektoristi by boli za svoju činnosť riadne potrestaní. Možno predpokladať, že takýto systém by situáciu sprehľadnil a komunitu detektoristov rozdelil. Z nej samotnej by snáď následne mohla ústíť iniciatíva na eliminovanie škodlivého elementu v podobe nespupracujúcich hľadačov.“

Nad rámec Vašich dotazů pak Památková inspekce konstatuje, že během března 2021 s ní byla idea fungování aplikace Archeologická mapa ČR – Portál amatérských spolupracovníků (dále jen „AM ČR – PAS“) konzultována.

V prvních materiálech obdržela Památková inspekce předpokládanou podobu informačního webu, návod pro spolupracovníky, archeology i archiváře, návrh dohody o spolupráci a protokolu proškolení spolupracovníka a manuál k focení nálezů.

Z hlediska základní myšlenky spolupráce se připravovaná aplikace jevila jako měkké opatření směřující k naplnění čl. 3 odst. i) písm. a) Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy, tj. jako opatření k tomu, aby se zabránilo nezákonným vykopávkám nebo odstraňování archeologického dědictví.

Nicméně v zaslaných materiálech Památkové inspekci chybělo zejména zasazení užívání aplikace do právní úpravy platné v současnosti a s tím spojené proškolení spolupracovníků v této problematice. Jako nejpodstatnější se pak jevilo konkrétní vymezení role oprávněných organizací, pod jejichž vedením se spolupráce bude odehrávat a zaručení přesné identifikace každého jednotlivého spolupracovníka, určení jeho práv a hlavně přesné stanovení povinností ze spolupráce vyplývajících, případně i sankce za jejich porušení. Dále byla vznesena poznámka, zda se portál dotkne prací na národních kulturních památkách, kulturních památkách, v památkových rezervacích nebo zónách.

Většina výše zmíněných připomínek z 25. 3. 2021 byla do materiálů k portálu zanesena na konci března 2021. Kromě úprav v dohodě o spolupráci a v protokolu o proškolení vznikl úplně nový materiál - Metodický výklad AM ČR – PAS v kontextu zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o státní památkové péči“).

Dne 1. 4. 2021 dopoledne proběhl za účasti pracovníků Archeologických ústavů v Praze i v Brně, zástupců krajských odborů památkové péče, archeologů z oprávněných organizací i pracovníků Památkové inspekce online seminář na dané téma. V průběhu semináře byla představena základní myšlenka projektu, technické aspekty portálu a proběhla obsáhlá debata především o smyslu, cílech, ale i k „brzdách“ v systému. Navečer téhož dne byl portál představen veřejnosti.

Památková inspekce vnímá tuto aktivitu jako jednu z možných cest, která by byla možným východiskem, které rovněž s různými úspěchy hledají i sousední státy. Současně však považuje za nutné zdůraznit, že toto řešení nevnímá jako finální řešení dané problematiky, ale jako jeden z mnoha nástrojů, který by řešení dané problematiky mohl napomoci. Současně Památková inspekce musí konstatovat, že v řešení této problematiky jsme stále na začátku cesty a nikoli na jejím konci a bez zapojení širší laické veřejnosti do řešení této problematiky není možné očekávat, že bude nalezeno východisko společensky akceptovatelné a prosaditelné.

S pozdravem

JUDr. Martin Zidek
ředitel odboru Památková inspekce
Ministerstva kultury

Na vědomí:

- Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Letenská 123/4, 118 01 Malá Strana - Praha
- Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., Čechyňská 363/19, 602 00 Brno